

Розділ I

Був ледь теплий лондонський вересень. Я вийшла з метро «Ватерлоо» і розгублено спинилася на тротуарі — звідусіль нависали багатоповерхівки, повз мчали автомобілі та червоні даблдеккери, й мені знадобилося кілька хвилин, аби опанувати себе, згадати дорогу і спрямуватись у напрямку Ламбет Род, де розміщена Школа історичного костюма.

За шпиталем святого Томаса я звернула в пішохідний тунель, проковзнула між калюжами, котрі тут ніколи не осушує сонце, виринула з проходу й опинилася на вулиці, засадженій обабіч платанами. Я поспішала — бо вже запізнювалась, але все ж таки не змогла не спинитися біля одного з дерев. Їхні голі стовбури тут, у Лондоні, завжди нагадують про місто мого дитинства — Херсон.

Мобільний у кишені затремтів, сигналізуючи, що лекція мала б уже початися, тож я прискорила у напрямку музею Імперської війни — на розі з ним і біліє триповерховий столітній будинок Школи. Біля входу з кількома сходинками та високими перилами чорніла вивіска з виведеною крейдою назвою заходу — «Лекція про сукні Мантиа», двері, однак, уже були зачинені.

Спершу я неспішно постукала ручкою, всередині було тихо, і я наважилася натиснути кнопку дзвоника. Після пронизливого дзеленькотіння двері відчинила молода жінка в білому, як у лікаря, халаті.

— Анно, ми на вас чекаємо....

Вона провела мене в гардеробну, а потім у сусідню кімнату, де на столі, схожому на операційний, лежала рожева кількасотрічна сукня. Її оточили з десяток осіб, здавалось би, готових будь-якої миті препарувати цей музейний екземпляр.

На чолі столу сиділа, спершись на палицю, на високому барному стільці сива пані у білому, вона кивнула мені головою, аби я підходила ближче.

— Як бачите, ми нічого не знаємо ні про власницю цієї сукні, ні про те, яким було її життя. І все ж таки можемо визначити багато чого іншого. Давайте спробуємо з'ясувати, що саме. Що можемо сказати про тканину?

— Очевидно, ця сукня принаймні раз була у воді, — виструнчилась одна зі студенток, задоволена своїм спостереженням.

— Правильно. Або під рясним снігом, — погодилась лекторка. Її звати Дженні Тиранані, й, мабуть, нема на світі кращого експерта з історичних костюмів. — Зелений колір малюнка поплав, він полиняв. Зелений при створенні набивних тканин найскладніше зафіксувати, і в другій половині 17-го століття це не завжди вдавалося.

— Ми можемо сказати, що цю сукню шили поспіхом, — молодик зі слухачів нахилився над тканиною.

— Молодець, Ентоні. Так — цю сукню готували для певної події, і кравець не мав достатньо часу. Тому техніка далека від ідеалу.

Дженні спробувала підвестися — вона кульгала, і рухи її були повільними. Лекторка посунула ближче до мене.

— А ще ми точно можемо визначити стать кравця — то була жінка. Дивіться, ця техніка шитва — її використовували жінки. Вони взагалі шили інакше, ніж чоловіки.

— Справді, й це шви, якими шують по льону! — подивовано вигукнула ще одна слухачка.

— Звісно, — схвально кивнула в її бік Дженні. — Кравчиня, яка створювала цю шовкову сукню, очевидно, рідко працювала з дорогими тканинами, бо їй звичніше було шити з льону — набагато дешевшого матеріалу.

Лекторка замислилась — правицею у білій рукавиці вона провела по ніжно-рожевому шовковому рукаву, на якому дріботіли набивні квітки:

— Ми нічого не знаємо про власницю цього комплекту. І все ж маємо історію.... Історію однієї сукні...

Розділ II

1646 рік.

Ось уже два тижні безрадісно пахне морем — так нестерпно рибою, водою та сіллю. Якщо облизати губи — вони до болю сухі й солоні. Холодний вітер куйовдить волосся, і від того хочеться запнутися ковдрою або хоча б тим конопляним мішком; таких, порожніх — багато у кока на кухні. Але ж не можна.

Ті бовдури, які щодня п'ють ель і від яких смердить блювотиною, будуть сміятися, скажуть, що так роблять тільки дівчиська. «А ти хлоп, морської породи. І хочеш цього чи ні, ми тебе таким зробимо!» Ці слова капітана та його копняк, від якого й досі болить спина, малий Джейкоб, здається, пам'ятатиме до кінця життя.

Джейкоб народився в Гоатленді — до своїх восьми років пас кіз на брунатних вересових полях і про море лише чув, але ж ніколи не бачив його — хоча до нього пішки можна було дістатися за день. Однак матері ніколи було їздити на ярмарок у сусідній Вітбі, де причалювали кораблі з далеких країн. Вона тримала на панських ланах кіз, удома було семеро голодних ротів, яких треба було щодня годувати.

Батька свого Джейкоб не знав — мати стверджувала, що його слід стерла морська сіль, а порох рознесли вітри над Північним морем. Тому вона вийшла заміж за вівчаря, тіло якого після буровою торік знайшли в ущелині між пагорбами.

Після того в їхню халупу в Гоатленді завітав вусань у довгому чорному вовняному плащі. Від нього пахло рибою та сіллю. Вусань сказав Джейкобу, що він од батька і кликав із собою. Малому тоді

здалося, що батько воскрес, бо ж казав пастор в їхній церкві, що мертві воскресають, це зветься «диво Господнє».

Тоді Джейкоб іще вірив у дива. Матір отримала від вусаня кілька монет, склала синові торбинку і виставили їх обох за двері. Жодного разу вона навіть не подивилась у вікно, коли Джейкоб озирався, йдучи від дому розбитою дорогою між пурпурових вересових полів.

Вусань привів малого у Вітбі, де в доках розвантажувалися великі вітрильники, а поміж них сновигали човники риболовів. Малий був зачудований цим залюдненим містом — тут було не проштовхнутися. Повсюди галасливо — крики і музика, повітря просякнуте елем та сіллю. Тут було так багато всього, що Джейкоб його бачив уперше... Так багато дивовиж.

Дорогою він навіть ледь не загубив вусаня, котрий привів його на берег. Тут, трохи на відстані, було тихіше, зі шумовинням накочувалися хвилі, хапаючи за ноги. У хижці під високими скелями малому дали трохи хліба й наказали чистити сітки. І це було краще, що з ним сталося протягом останнього часу.

Ім'я рибалки малий так і не запам'ятав, бо вже за два дні той продав його капітанові Шейпу, який плив з Вітбі у Хал, аби там прийняти корабель купця містера Хатчінсона. Так малий опинився в команді «Мері» — старого вітрильника, який возив до Балтії товари з англійського берега.

Команда капітанові Шейпу дісталася найгірша на всьому Північному морі — так казав кок, який тільки те й робив, що сварився і змушував Джейкоба чистити казани, аж поки шкіра на долонях тріскалась. Тіло восьмирічного хлопця вкрилося синцями від постійних знущань команди.

А найгірше було вчора, коли капітан Шейп змусив викурити люльку, від якої малого знудило на очах у всіх. Після того — в Джейкоба залили ель, і потому він нічого не пам'ятав. Хлопець хотів би стерти з пам'яті усе, що сталося на «Мері», хотів би повернутися додому, до кіз на вересових полях чи бодай на берег Вітбі. Однак довкола було сіре крижане море, вітер та сіль. Очі запнулися слізьми, й він намагався приховати їх, витершись рукавом рваної сорочки.

— Малий, твої казани чекають на тебе! Що ти розвів тут нюні, як дівка?! Якщо будеш так поводитися, кинемо тебе в пащу морського диявола! — загарчав кок, вистромившись із кухні, аби запахотіти люлькою на діжці.

Джейкоб отримав стусана від кухаря й під регіт команди рвонув на кухню. Як же він ненавидів «Мері» та її команду! Як же ненавидів увесь світ!

Розділ III

Мері Стивенсон, удова англійського торговця тканинами у Гданську, жінка молода і струнка, була одягнена, за польською модою, в чорний оксамитовий жакет та в хутряну шапку, з-під якої визирала намітка. Мері була взута в черевики, на які були натягнуті паттени — дерев'яні калоші на невисокому підборі, що захищали взуття від бруду портового міста.

Пані невпевнено йшла в супроводі двох охоронців, які розштовхували містян, аби господиня могла пройти. Один з дужих гайдуків Мері розчахнув перед нею двері кам'яниці, й пані пройшла усередину.

За порогом була канцелярія. Тут за дубовими бюро працювали двоє писарів, які виструнчилися, щойно зайшла жінка. Один наблизився до неї.

— У мене справа до містера Хатчинсона, — впевненою англійською мовила пані, й канцелярист поспішив нагору, в житлові кімнати господаря.

Мері тим часом озирнулась. Один із писарів схилився над столом. Жінка неспішно пройшла до дверей і, озирнувшись, упевнилася, що її гайдукі стоять при порозі.

— Мері, вдова Джона Стивенсона! — розтираючи долоні, спускався зі сходів чоловік тридцяти років, однак уже зі сивиною на скронях. Пан удавав радість і недбало схилився у поклоні перед гостею.

— Хочу повернути ваш товар, — жінка вирішила відразу перейти до справ.

Співрозмовник здивовано повів бровою.

— Я заплатила вам за високоякісну вовну, а не за те, що ви мені привезли, — гостя знову озирнулася довкола, секретарі, так само не підіймаючи голів, працювали за столами.

— Що вас не влаштовує в англійській вовні? — містер Хатчинсон почував підборіддя і насупився.

— Вона погано профарбована. Мені потрібний матеріал, який відповідає ціні, що я заплатила.

— Ви можете просто зараз надати докази того, що товар недобро-якісний?! — торговець ледь не зірвався на крик, однак зупинився, — але знайте, місіс Стивенсон, якщо ви помиляєтеся... — чоловік поглянув на гайдуків, які й далі вартували при дверях, і гучно втягнув носом повітря.

Пані розвернулася до охоронців і мовила польською, аби ті принесли з її дому придбані тканини, після чого обидва вартових вийшли надвір. Непрохана гостя позирала на господаря, котрий наблизився до писарів і пошепки наказав їм залишити їх із жінкою наодинці.

— Ви прагнете мене зганьбити? Як ми залишимося удвох самі, піде поголос. — зауважила Мері.

— Пані Стивенсон, ви вже достатньо зганьбилися, вирішивши очолити компанію вашого померлого чоловіка. Жінка, яка торгує тканинами, — де це бачено?! — містер Хатчинсон лиховісно зареготав.

Мері відчула, як її щоки запалали рум'янцем од гніву, і все ж таки вона змусила себе промовчати. Заспокоївшись, англієць продовжив:

— Я — єдиний купець, який веде з вами справи тут, у Гданську. Ви хочете, аби я вас виставив із цього бізнесу? Мені зробити це буде легко. А ось ви, Мері, навряд чи зможете знайти бодай когось, хто вестиме з вами справи.

— Та як ви смієте! — обурилася жінка.

— Мері, ти навіть не англійка! Ти плебейка, яку пригрів старий Стивенсон і змилювався над тобою, одружившись! А міг зробити так, як чинив зі всіма польськими шльондрами!

Гостя не дала договорити, плюнула на підлогу і вискочила надвір.

Містер Хатчинсон грюкнув по столу й до зали заскочив писар.

— Передай капітану Шейпу, аби хтось із його нової команди налякав Мері Стивенсон. Хай добре настрашать цю хвойду.

Писар задоволено гикнув і рвонув у бік доків, де розвантажувалися кораблі.

На вулиці було людно. Крамарі з усієї Речі Посполитої, німецьких земель і Балтії приїжджали у Гданськ, аби придбати товари, що їх доставляли сюди англійські та голландські купці. Тут же, у порту, відбувалися аукціони, на яких виставляли найкращий крам. Поруч із вітрильниками купчилися купці у білих мереживних комірцях, обвішані гаманами; у кожного в руках папери.

Засмучена Мері ступала повз них дерев'яним помостом і, аби не розплакатися від образи, намагалася зосередитися на тому, щоб не послизнутись і впасти у незручних паттенах. Сонце починало хилитися донизу, і треба було скоротити шлях додому. Жінка вирішила зрізати дорогу через пивниці, де зазвичай розважалися після довгих подорожей матроси. Вона намагалася якнайшвидше проминути їх і через кілька вулиць потрапити у свою кам'яницю.

Мері замислилась — їй складно втримати бізнес померлого чоловіка. Старий Джон попереджав її: якщо вона вирішить вести далі його справи, а не передасть це родичам-чоловікам, буде непереливки. Однак це було не в характері Мері.

Та чого ж це Мері — вона ж бо Марія, народжена у Львові в заможній купецькій родині. Її дядько — один з кращих львівських кравців. Джон Стивенсон наїжджав у русинські землі в пошуку ринку збуту і там познайомився з батьком Марії. Їй тоді було чотирнадцять, йому — п'ятдесят шість років.

У Джона не було дітей, усі родичі — в далекій Англії, а от конкурентів багато. Він сподівався, що юна дівчина народить йому здорових синів, однак цього не сталося. Тепер Марії двадцять чотири, її чоловік похований при стіні храму святої Варвари у Гданську, а весь тягар його справи ліг на її плечі.

Звісно, вона ж бо могла передати усе іншим Стивенсонам або своїм братам і чекати, поки хтось її пошлюбить. Марія — вдова з якими-не-якими статками. Однак вона вирішила заміж більше не виходити. «Раз я вже там побувала і більше не кортить», — відповіла

вона у листі своєму батькові, сповіщаючи, що за законом руським і Великим Статутом Литовським має право одноосібно керувати справами свого померлого чоловіка.

«Сама попливла у це море, тепер сама і греби», — шепотіла собі під ніс місіс Стивенсон, перескакуючи з одного брудного дерев'яного помосту на інший.

— О, що це за диво! Достойна пані сама на вулиці! Без супроводу! — дорогу жінці заступив огрядний височенний моряк, який говорив поганою німецькою зі сильним англійським акцентом. Мері й не помітила, як через роздуми перестала стежити за дорогою і звернула у темний провулок. Вона повертала голову на всі боки, однак довкола, крім неї і здорованя, не було ні душі. На других поверхах будинків із грюком зачинили віконниці — місцеві мешканці не хотіли втручатись у те, що коїлося поза їхніми оселями.

— Ось ми, голубко, й самі! — велетень вийняв із ольстри — сумки через плече — ніж.

Марія намагалася зробити крок назад, однак нога вислизнула з паттнів, і жінка відчула, що втрачає рівновагу. Встигла заверещати перед тим, як нападник подався в її бік, а вона впала на долівку. Він грюкнувся на коліна перед нею і приставив ножа до горла, аби пані не змогла поворухнутися. Здоровань почав витягати запнуту в штани сорочку і дмухнув на неї кислим запахом цибулі та перегару.

— Який я везунчик сьогодні, — чоловік раптом помітив в'язаний гаманець при пасі жінки. — Мовчи, інакше проштрикну. — Нападник потягнувся ножом до мішечка, щоби його зрізати, і цього моменту Марія відчула поштовх, глухий звук, і велетень звалився просто на неї. Жінка ще раз закричала, гучніше, і не відразу зрозуміла, як хтось узявся допомагати їй, витягуючи з-під кремеза, який лежав на ній без свідомості. Пані була усе ще нажахана, відштовхуючи тіло кривдника ногами. Долоня її була закривавлена і боліла. Вмить полилися сльози. Жінку штурхнув хтось позаду. Мері повернулася на дотик, витерла розчервонілу щоку і помітила білявого хлопця років дев'яти.

— Ти хто? — спитала вона польською. Але той лише похитав головою, вказуючи на безтямного нападника. Марія повторила

запитання німецькою. Але теж безрезультатно. І машинально мовила ще й англійською. Хлоп закивав головою.

— Ти англієць? — подивувалася пані.

— Я з команди містера Шейпа, а це — наш кок, — малий указав рукою на кремеза, який починав очунювати. В іншій руці хлопця була масивна дошка.

Марія з острахом подивилася на кремезного нападника, на свою закривавлену руку, кинула оком на безлюдний і темний провулок, підвелася, скинула підступні патени і побігла в бік дому. Однак уже в кінці вулиці вона спинилася, розвернулась у бік малого — той усе ще стояв біля кока, який уже намагався підвестися. Хлопець із пащекою в руці так і застиг перед кривдником.

— Малий, чому стоїш? За мною! — вигукнула пані й махнула рукою, після чого її тіло прострумив біль. Хлопець підбіг та, взявши жінку під лікоть, поспішив разом із нею у напрямку гомінких вулиць.